

مقاله پژوهشی

شناسایی خوشه روستاهای هدف گردشگری در استان همدان

رضا موحدی^۱ و مهرداد پویا^{۲*}

تاریخ پذیرش: ۲۷ آذر ۱۴۰۰

تاریخ دریافت: ۱۱ مهر ۱۳۹۹

چکیده

گردشگری روستایی یکی از انواع گردشگری است که تقاضا برای آن در سال‌های اخیر به شدت افزایش یافته و به عقیده محققان به عنوان سومین فعالیت اقتصادی سودآور در جهان مطرح است؛ چراکه محیط روستا، میراث تاریخی و فرهنگی آن گردشگران زیادی را جذب زندگی روستایی کرده است. از همین رو، پژوهش حاضر به سطح‌بندی روستاهای هدف گردشگری در استان همدان پرداخته است. استان همدان در مجموع دارای ۲۱ روستای هدف گردشگری است که برای سطح‌بندی آن‌ها از روش تمام‌شماری استفاده شد. بر این اساس تعداد ۲۱ روستای هدف گردشگری استان همدان بر مبنای ۱۰ معیار وضعیت سکونت و طبیعت، سیاسی و اداری، آب، برق و گاز، آموزش، بهداشتی و درمانی، بازرگانی و خدماتی، فرهنگی و ورزشی، مخابرات و ارتباطات، مذهب و در نهایت گردشگری مورد بررسی قرار گرفتند. برای سطح‌بندی روستاها از تکنیک تاپسیس استفاده شد. نتایج نشان داد که از بین روستاهای مورد مطالعه، روستاهای «علی‌صدر و اکتلو» از شهرستان کبودرآهنگ، «فارسبان» از شهرستان نهاوند، «جواب» از شهرستان ملایر، «اشتران و کهنوش» از شهرستان تویسرکان از نظر نزدیکی به شرایط ایدئال و دارا بودن شاخص‌های مطلوب گردشگری در اولویت‌های اول تا ششم قرار گرفتند. با توجه به تعداد و رتبه روستاهای گردشگری هر شهرستان به ترتیب شهرستان تویسرکان، همدان و ملایر در مجموع در خوشه گردشگری اول تا سوم شناسایی شدند. با توجه به اینکه دو شهرستان تویسرکان و همدان در اولویت‌های اصلی هدف گردشگری قرار گرفتند پیشنهاد می‌شود محور گردشگری همدان- تویسرکان از طریق جاده گنج‌نامه به عنوان محور یا خوشه توسعه گردشگری در استان همدان شناسایی و معرفی گردد.

کلمات کلیدی: توسعه گردشگری، روستای هدف، همدان، سطح‌بندی، خوشه‌بندی

۱ - دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا

۲ - استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه بوعلی سینا

(*)-نویسنده مسئول: mehrdarpouya@yahoo.com

مقدمه

روستاها مملو از فرصت‌های جدید و کشف‌نشده‌ای هستند که بهره‌برداری به‌موقع از این فرصت‌ها و ایجاد کسب‌وکارهای جدید و رقابت‌پذیر می‌تواند مزایای چشمگیری را برای روستاییان به همراه آورد. توسعه از طریق گردشگری روستایی اخیراً در سیاست‌های اقتصادی و صنعتی کشورهای دنیا جای خود را باز کرده است. برای رسیدن به توسعه اقتصادی در کشور، باید از تمامی توان‌های اقتصادی در بخش‌های مختلف سود برد. نگرش تک‌بعدی به بخش‌های اقتصادی، عامل عقیم ماندن توان‌های محیطی در بهره‌وری از منابع می‌گردد. بنابراین، باید توجه داشت که توسعه اقتصادی در هر سرزمین، وابسته به کارایی، تلفیق و ترکیب بهینه بین بخش‌های مختلف اقتصاد (کشاورزی، صنعت و خدمات) است. فعالیت‌های اقتصادی روستا به‌طور سنتی مبتنی بر زراعت، پرورش دام، و باغداری است. بر پایه این می‌توان کشاورزی را در برگیرنده مجموعه‌ای از فعالیت‌های اقتصادی خواند که هدف از آن تهیه نیازهای خوراکی جامعه و تامین مواد اولیه برای دیگر بخش‌های تولیدی از جمله صنعت است. اما در تعاریف جدید تحت عنوان کشاورزی چندکارکردی زمینه‌های فعالیتی جدیدی همچون گردشگری به کشاورزی متعارف اضافه شده است (علی بیگی^۱ و همکاران، ۲۰۱۲).

امروزه با توجه به نحوه زیست و فعالیت‌های تولیدی در مناطق روستایی، ایجاد امکانات اشتغال در کنار فعالیت‌های سنتی کشاورزی در کشور از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. فصلی بودن ماهیت فعالیت‌های کشاورزی و توقف این فعالیت و به‌ویژه بیکاری پنهان که نتیجه تراکم بیش‌ازحد جمعیت بر زمین‌های قابل کشت و زرع به وجود آمده، ضرورت ایجاد اشتغال و مبارزه با بیکاری را حیاتی نموده است (برد^۲ و همکاران، ۲۰۰۹). گردشگری روستایی یکی از انواع گردشگری است که تقاضا

برای آن در سال‌های اخیر به‌شدت افزایش یافته (گارتنر^۳، ۲۰۰۴) و به عقیده محققان به‌عنوان سومین فعالیت اقتصادی سودآور در جهان مطرح است (هارا^۴، ۲۰۰۸). چراکه طبیعت، محیط روستا، میراث تاریخی و فرهنگی آن گردشگران زیادی را جذب زندگی روستایی کرده است (استتیک^۵، ۲۰۱۲). از این‌رو قابلیت فراوانی در پویایی بخشیدن به توسعه اقتصادی-اجتماعی از طریق کاهش بیکاری، ایجاد درآمد و ارتقای سطح رفاه جامعه محلی و به‌تبع آن کاستن از چالش‌های توسعه روستایی دارد (لیو^۶، ۲۰۱۰). گردشگری روستایی از طریق تنوع‌بخشی به فعالیت‌های جامعه میزبان و ایجاد فرصت‌های شغلی و درآمدی به‌طور مستقیم و غیرمستقیم، افزایش تبادلات فرهنگی و مزایای اجتماعی ناشی از آن، بهبود زیرساخت‌ها و خدمات عمومی در مناطق روستایی (کاستلانی^۷ و همکاران، ۲۰۰۸)، بازتوزیع درآمد و اشتغال در فرآیند توسعه محلی (وزکو^۸ و همکاران، ۲۰۱۲)، بازسازی خانه‌های مرمتی و اقامتگاه‌ها (پاریس^۹، ۲۰۰۶) نقش مهمی در توسعه اقتصادی اجتماعی نواحی روستایی ایفا می‌کند. یکی از شروط لازم برای برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، شناسایی جایگاه مناطق از نظر بهره‌مندی از توانمندی‌های گردشگری و سطح‌بندی آن‌ها بر اساس معیارهای مختلف برای سرمایه‌گذاری و توسعه آن‌هاست (نسترن^{۱۰} و همکاران، ۲۰۱۵؛ خوش‌نظر و همکاران، ۱۳۹۲). چنانچه سطح‌بندی مناطق با استفاده از شاخص‌های علمی صورت پذیرد، توسعه گردشگری، عدالت اجتماعی، اقتصادی و خدمات‌رسانی در سطح نواحی گردشگری شکل می‌گیرد و از سویی دیگر با تدوین الگویی راهبردی می‌توان از گردشگری ملی و بین‌المللی بهره برد و

3- Gartner

4- Hara

5- Stetic

6- Liu

7- Castellani

8- Vázquez

9- Paris

10- Nastarn

1- Alibaygi

2- Byrd

معیشت و ارزش افزوده لازم را برای روستاییان تأمین کند. لیکن علی‌رغم چنین قابلیت‌هایی برخی از جوانان و ساکنان روستاهای استان نیازمند فرصت‌های شغلی مناسب بوده و همین امر منجر به مهاجرت آنان به شهرهای اطراف شده است.

از گردشگری به عنوان یکی از مهم‌ترین گزینه‌های توسعه در جوامع یاد می‌شود. تحقق حضور ۲۰ میلیون گردشگر و اشتغال‌زایی حدود ۶/۵ میلیون نفری این بخش مطابق با چشم‌انداز ۲۰ ساله و افق ایران ۱۴۰۴، منوط به استفاده از تمامی جنبه‌ها و جاذبه‌های گردشگری کشور از جمله در نواحی روستایی است. استان همدان با برخورداری از حدود هزار و ۸۰۰ ابنیه و مکان تاریخی و نیز طبیعت زیبا و نقاط برجسته سیاحتی، یکی از معدود حوزه‌های جغرافیایی است که نظر گردشگران، محققان و علاقه‌مندان به فرهنگ و آثار تاریخی از سراسر جهان را به خود جلب کرده است. همین تعداد کثیر استعداد ویژه برای تبدیل شدن همدان به قطب بزرگ و ممتاز صنعت گردشگری در ایران کافی است اما در سال‌های اخیر با نظر و ثبت سازمان میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری کشورمان چندین روستا در استان همدان به عنوان روستاهای هدف گردشگری معرفی شده‌اند و باب جدیدی را در این حوزه پیش روی طرفداران گشوده است. روستاهای قدیمی و اعجاب‌انگیز که با معماری و صنایع‌دستی و فرهنگ خاص مردمان خود در قلب طبیعت زیبای استان حرف‌های زیادی برای گفتن دارند. سازمان میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری استان همدان در حال حاضر ۲۱ روستا را شناسایی و به عنوان روستاهای هدف گردشگری معرفی کرده است.

پیشینه تحقیقات انجام‌شده در زمینه اولویت‌بندی و سطح‌بندی روستاهای گردشگری به صورت خلاصه در جدول زیر آورده شده است.

زمینه توسعه اقتصادی و توسعه پایدار در قطب‌های گردشگری را فراهم نمود (شماعی و موسی‌وند^۱، ۲۰۱۱). به همین دلیل در پژوهش حاضر به سطح‌بندی روستاهای هدف گردشگری در استان همدان پرداخته شده است. گفتنی است از ظرفیت‌های توسعه تولید محصولات کشاورزی سال‌هاست که بهره‌برداری شده و ایجاد، توسعه و تعالی معنی‌دار در این عرصه به منظور توسعه مشاغل نیازمند سرمایه‌گذاری مالی فراوانی در مقایسه با بوم‌گردی است. این در حالی است که در توسعه گردشگری به طور عام و توسعه بوم‌گردی روستایی و طبیعت‌گردی به طور خاص به منابع مالی به مراتب پایین‌تری نیاز است. لذا نظر به شرایط اقتصادی و سیاسی کشور و ضرورت ایجاد مشاغل با کمترین سرمایه‌گذاری شناسایی محور خوشه گردشگری روستایی برای متمرکز کردن فعالیت‌ها و سرمایه‌گذاری‌ها در جهت ایجاد اشتغال پایدار روستایی ضروری به نظر می‌رسد.

استان همدان یکی از استان‌هایی است که روستاهای آن قابلیت‌های فراوانی در زمینه‌های مختلف کشاورزی، صنعتی و خدماتی (به‌ویژه گردشگری) برای اشتغال‌زایی دارند. به عنوان مثال صنایع‌دستی در استان از تنوع و ویژگی‌های منحصر به فردی برخوردار است که از جمله این ویژگی‌ها تعداد زیاد شاغلان این بخش، وجود مهم‌ترین کانون و کارگاه‌های مجتمع صنایع‌دستی (نظیر سفال لالجین)، وجود استعدادها و پتانسیل‌های بالا، نیروی کار جوان و ماهر، مواد اولیه ارزان و قابل دسترس و بالاخره شهرت و اعتبار جهانی را می‌توان نام برد (موحدی^۲ و همکاران، ۲۰۲۰). در سایر زمینه‌ها به‌ویژه گردشگری و بوم‌گردی، فرش، مبل و منبت و طیفی از تولیدات باغی، کشاورزی و دامی نیز پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های زیادی برای ایجاد کسب‌وکارهای جدید در مناطق روستایی استان به وجود آورده که می‌تواند در یک زنجیره هدفمند اقتصادی،

1- Shamaei & Mousavand

2- Movahedi

۴۳٪ به عنوان مهم ترین مقصد گردشگری و سپس محورهای توچال با ۳۱٪، دربند با ۲۱٪ و کن سولقان با ۱۷٪ در رتبه های بعدی قرار دارند.

ایمانی و ارشدی (۱۳۹۶) تحقیقی با عنوان «اولویت بندی و سطح بندی روستاهای هدف گردشگری (مطالعه موردی شهرستان مشکین شهر)» انجام دادند. نتایج این تحقیق نشان داد که معیار زیرساختی و خدماتی با امتیاز و وزن نهایی ۰/۴۱۵ بیشترین تأثیر را در توسعه و یا عدم توسعه مناطق هدف گردشگری داشته و مهم ترین عامل در سطح بندی روستاهای مورد مطالعه بوده است. بر اساس نتایج مدل، روستای موئیل با امتیاز نهایی ۰/۵۰۱ در رتبه اول قرار گرفته و روستای انار با امتیاز نهایی ۰/۳۱۸ در رتبه دوم و روستای قصابه با امتیاز نهایی ۰/۱۸۱ در رتبه سوم جای گرفته است.

شادی و همکاران (۱۳۹۵) در مطالعه خود به تدوین شاخص های روستاهای هدف گردشگری ایران و ارزیابی آن ها (مطالعه موردی روستاهای نمونه استان سمنان) پرداختند. بر اساس نتایج تحقیق شاخص های روستاهای هدف گردشگری شامل زیرساخت های لازم مانند آب، برق، گاز، دهیاری و شورای اسلامی، جمعیت بالای ۵۰ خانوار، کیفیت شبکه دسترسی، امکان تأسیس شرکت تعاونی گردشگری، نزدیک ترین فاصله تا قطب های جمعیتی، آمادگی مسئولان محلی برای ایجاد فعالیت های گردشگری، واحدهای خدمات عمومی نظیر مدرسه، خانه بهداشت و درمانگاه، وجود جاذبه های طبیعی و غیره بودند.

حسام و کریمی (۱۳۹۵) به ارزیابی و اولویت بندی مقصدهای گردشگری بر اساس ارزش ویژه برند از دیدگاه گردشگران شهرستان های استان گیلان پرداختند. در ارزیابی و اولویت بندی مقصدهای گردشگری بر اساس ارزش ویژه برند از دیدگاه گردشگران در شهرستان های استان گیلان، تجزیه و تحلیل داده ها را با استفاده از مدل فولر ترینگل وزن دهی نموده و در مرحله بعد

سادات شاهزیدی^۱ و همکاران (۲۰۱۹) در مطالعه ای به ارزیابی و اولویت بندی مقاصد گردشگری در شهر کوهنجان پرداختند. نتایج این مطالعه نشان داد روستاهای میل، دارجیک، گردوکاج و داریهود در رده های دوم تا پنجم قرار گرفتند. نتایج به دست آمده از مدل TOPSIS نیز نشان داد که روستاهای بندر و دارجیک با بالاترین معیارهای پتانسیل و پایداری، با وزن ۰/۴۲۸ و ۰/۴۲۶ به ترتیب در اولویت های اول و دوم قرار دارند.

حیدری سورشجانی و همکاران (۱۳۹۷) به ارزیابی و اولویت بندی روستاهای هدف گردشگری پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد روستاهای گچسر، آتشگاه و ولایت رود به ترتیب از شرایط بهتری برای توسعه گردشگری برخوردار هستند و سایر روستاها در اولویت های بعدی قرار دارند و در رتبه آخر (اولویت ۱۴) روستای کلها قرار دارد.

شرفی و همکاران (۱۳۹۶) مطالعه ای با عنوان ماهیت سطح بندی زیرساخت های گردشگری روستایی با استفاده از رویکرد رافست شهرستان کرمان انجام دادند. یافته های این تحقیق نشان داد در بین دهستان های شهرستان کرمان از نظر برخورداری زیرساخت ها، توازن برقرار نیست و یک شکاف ملموس از نظر دسترسی به زیرساخت های گردشگری روستایی وجود دارد. این دهستان ها را می توان از نظر زیرساخت های موجود به سه سطح توسعه یافته، نیمه برخوردار و محروم سطح بندی کرد.

قاسمی و همکاران (۱۳۹۶) به اولویت بندی مقاصد گردشگری پیرامونی کلان شهرها: مورد حومه های بیلاقی شمال تهران پرداختند. در این مطالعه شاخص های تاریخی، اکو توریستی، زیرساخت ها، اماکن مذهبی و منابع آبی از مهم ترین مؤلفه های سطح بندی جاذبه های گردشگری برای پژوهش انتخاب شدند. یافته ها نشان داد مقصد گردشگری لواسانات با

عامل انرژی-تفریحی با مقدار ویژه ۲/۳۰ دارای کمترین ارزش در سطح‌بندی بودند. همچنین منطقه نمونه گردشگری فتح‌المبین با شاخص ترکیبی ۷/۶ در بالاترین رتبه و منطقه گردشگریانشان با شاخص ترکیبی ۷/۲۴- در پایین‌ترین رتبه حاصل از سطح‌بندی قرار گرفتند.

با توجه به یافته‌های مطالعات اشاره شده و مبنای نظری موجود، شاخص‌های مربوطه برای انجام سطح‌بندی و اولویت‌بندی روستاهای هدف گردشگری استخراج گردیده که به‌طور خلاصه در شکل ۱ آورده شده‌اند.

با استفاده از مدل ارست به رتبه‌بندی شهرستان‌های این استان بر اساس ارزش ویژه برند از دیدگاه گردشگران پرداخته شد. نتایج نشان‌دهنده ارزش بالاتر برند گردشگری شهرستان‌های بندر انزلی، فومن، رشت و آستارا و وضعیت نامناسب شهرستان‌های املش، رضوانشهر و صومعه‌سرا بود.

خادم الحسینی و همکاران (۱۳۹۴) مطالعه‌ای با عنوان «سطح‌بندی مناطق نمونه گردشگری استان خوزستان با استفاده از فن تحلیل عاملی» انجام دادند. نتایج نشان داد عامل مراکز خدماتی-درمانی با مقدار ویژه ۸/۹۳ دارای بیشترین امتیاز و

شکل ۱. شاخص‌های مربوط به سطح‌بندی روستای هدف گردشگری

مواد و روش‌ها

بخش اول، شامل گردآوری داده‌های ثانویه با روش اسنادی و کتابخانه‌ای برای ارزیابی وضعیت روستاهای هدف گردشگری استان بر مبنای شاخص‌های گردشگری بوده است. در این مرحله با جمع‌آوری داده‌های آماری به ارزیابی وضعیت موجود اشتغال در روستا پرداخته شد. برای ارزیابی و سطح‌بندی وضعیت موجود گردشگری در روستاهای هدف گردشگری استان همدان

آمار و ارقام و نقشه‌های موردنیاز از بانک‌های اطلاعاتی مانند آمارنامه‌ها، گزارش‌ها، مقالات مربوطه و سازمان‌های ذی‌ربط مانند سازمان تعاون روستایی، جهاد کشاورزی و غیره تهیه گردید. در بخش میدانی، اطلاعات از طریق مشاهده مستقیم استفاده از نظرات متخصصان (استان، شهرستان، دهیار، شورا و معتمدان محلی)، انجام مصاحبه، و تکمیل پرسش‌نامه جمع‌آوری شد. جامعه آماری تحقیق شامل کارشناسان و مطلعان کلیدی گردشگری در استان همدان بودند که به‌صورت تمام شماری در

نظر گرفته شده و پرسشنامه‌ها بر اساس شاخص‌های گردشگری در مورد روستاهای هدف گردشگری استان همدان توسط ۱۸ نفر از کارشناسان میراث فرهنگی و ۱۴ نفر از کارشناسان جهاد کشاورزی و ۱۹ نفر مطلعان کلیدی گردشگری جمعاً به تعداد ۵۱ نفر تکمیل شد.

فن تاپسیس (TOPSIS) برای سطح‌بندی روستاهای هدف گردشگری استفاده گردید. فن تاپسیس یکی از بهترین فن‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه است که تابع مطلوبیت تصمیم‌گیرنده در آن غیرخطی است. توابع غیرخطی از منطق ریاضی محکم‌تری برخوردارند و قضاوت‌های سلیقه‌ای تصمیم‌گیرنده در آن‌ها به حداقل می‌رسد و در نتیجه دارای خطای کمتری می‌باشند. اساس این فن بر مقایسه گزینه‌ها با دو راه حل مثبت و منفی است و گزینه‌ای از رتبه بالاتر برخوردار است که کمترین فاصله را با راه حل ایدئال مثبت و بیشترین فاصله را با راه حل ایدئال منفی داشته باشد. در این روش اگر ۷ معیار و ۱۱ گزینه داشته باشیم، گزینه ایدئال گزینه‌ای است که برای هر معیار بهترین مقدار ممکن را حاصل کند. در این بخش از مطالعه سعی

شد تا با بهره‌گیری از فن تصمیم‌گیری چند شاخصه TOPSIS روستاهای هدف گردشگری استان همدان بر مبنای معیارهای انتخاب‌شده (وضعیت سکونت و طبیعت، شاخص سیاسی و اداری، شاخص آب، برق و گاز، شاخص آموزش، شاخص بهداشتی و درمانی، شاخص بازرگانی و خدماتی، شاخص فرهنگی و ورزشی، شاخص مخابرات و ارتباطات، شاخص مذهبی و شاخص گردشگری) رتبه‌بندی شوند. قبل از پرداختن به فن تاپسیس وزن معیارها با استفاده از روش آنتروپی شانون تعیین گردید. درنهایت با توجه به نظرسنجی از کارشناسان و متخصصان حوزه گردشگری روستایی نتایج در مورد روستاهای استان برحسب شاخص‌های عمومی و گردشگری تنظیم و گزارش گردید. در جدول ۱ شاخص‌های موردبررسی و زیر شاخص‌ها آورده شده است.

روستاهای هدف گردشگری مورد مطالعه در این تحقیق شامل ۲۱ روستا می‌باشند که مشخصات آن‌ها در جدول ۲ آورده شده است.

جدول ۱. مجموعه شاخص‌های موردبررسی برای اولویت‌بندی روستاها

ردیف	شاخص	زیر شاخص
X1	وضعیت سکونت و طبیعت روستا	وضعیت اقلیمی (دشت=۱ کوهستانی=۲)، طرح هادی (ندارد=۰ دارد=۱)
X2	سیاسی اداری	شورای اسلامی، (ندارد=۰ دارد=۱)، مرکز خدمات کشاورزی، پاسگاه نیروی انتظامی، شرکت تعاونی روستایی
X3	شاخص آب، برق و گاز	برق، گاز لوله‌کشی، آب‌لوله‌کشی، و سیستم تصفیه آب
X4	آموزش	مدرسه، روستا مهد (ندارد=۰ دارد=۱)
X5	بازرگانی و خدماتی	بقالی، نانوا، گوشت‌فروشی، قهوه‌خانه، بانک، تعمیرگاه ماشین‌آلات، جایگاه سوخت
X6	بهداشتی و درمانی	سرویس بهداشتی عمومی، مرکز بهداشت، خانه بهداشت
X7	فرهنگی و ورزشی	بوستان روستایی، کتابخانه عمومی، زمین ورزشی و سالن ورزشی
X8	مخابرات و ارتباطات	دفتر مخابرات، دفتر ICT روستایی، دسترسی عمومی به اینترنت، دسترسی به روزنامه و مجله، دسترسی به وسیله نقلیه عمومی
X9	مذهبی	مسجد، امامزاده، امام جماعت
X10	گردشگری	قدمت، قابلیت دسترسی، زیرساخت‌های گردشگری، تعداد بازدیدکنندگان، تنوع جاذبه‌ها، شرایط ژئومورفولوژی، چشم‌اندازها، تبلیغات گردشگری، صنایع دستی

جدول ۲. مختصات جغرافیایی و ویژگی‌های جمعیت شناختی روستاهای هدف گردشگری استان همدان

ردیف	نام روستا	شهرستان	دهستان	جمعیت (۱۳۹۵)	طول جغرافیایی	عرض جغرافیایی	فاصله از شهرستان (کیلومتر)
۱	اشتران	تویسرکان	خرمرود	۱۲۹۱ (۴۰۱ خانوار)	۴۸ و ۱۷	۳۴ و ۳۸	۲۰
۲	کهنوش	تویسرکان	خرمرود	۱۳۹۶ (۴۵۶ خانوار)	۴۸ و ۱۶	۳۴ و ۴۲	۳۲
۳	گشانی	تویسرکان	کرزان رود	۶۸۹ (۲۴۱ خانوار)	۴۸ و ۲۳	۳۴ و ۳۹	۱۷
۴	شهرستانه	تویسرکان	خرمرود	۶۹۴ (۲۲۹ خانوار)	۴۸ و ۳۶	۳۴ و ۱۰	۳۳
۵	خاکو	همدان	ابرو	۴۱۵ (۱۱۸)	۴۸ و ۳۲	۳۴ و ۴۳	۷
۶	سیمین	همدان	ابرو	۳۲۴ (۸۲)	۴۸ و ۳۵	۳۴ و ۴۰	۱۲
۷	ورکانه	همدان	الوند کوه شرقی	۸۰۰ (۲۱۹)	۴۸ و ۳۷	۳۴ و ۴۰	۲۵
۸	و فرجین	همدان	الوند کوه غربی	۱۶۲۲ (۴۳۶)	۴۸ و ۲۳	۳۴ و ۴۸	۱۴
۹	مانیزان	ملایر	جوزان	۵۱۶ (۲۲۶)	۴۹ و ۰۰	۳۴ و ۱۵	۲۳
۱۰	جوراب	ملایر	موزاران	۲۷۳۱ (۵۸۱)	۴۸ و ۵۱	۳۴ و ۱۲	۷
۱۱	پریان	ملایر	کمازان وسطی	۱۰۰ (۳۲)	۴۹ و ۰۴	۳۴ و ۱۳	۱۲
۱۲	ملهمدره	اسدآباد	سیدجمال الدین	۳۸۹ (۱۱۱)	۴۸ و ۰۸	۳۴ و ۴۹	۶
۱۳	ویرایی	اسدآباد	سیدجمال الدین	۳۳۶ (۱۰۵)	۴۸ و ۱۳	۳۴ و ۴۳	۱۷
۱۴	حبشی	اسدآباد	پیرسلمان	۵۶۰ (۱۶۵)	۴۷ و ۵۲	۳۴ و ۴۴	۲۵
۱۵	فارسبان	نهادوند	سلگی	۱۱۸۹ (۳۵۷)	۴۸ و ۰۷	۳۴ و ۱۴	۲۹
۱۶	حیدره دارالامام	بهار	سیمینه رود	۷۱۷ (۱۹۹)	۴۸ و ۲۰	۳۴ و ۴۹	۳۰
۱۷	کاج	رزن	درجزین علیا	۱۱۳۳ (۳۴۲)	۴۹ و ۰۸	۳۵ و ۱۸	۱۶
۱۸	درجزین	رزن	درجزین سفلی	۱۳۴۵ (۳۹۶)	۴۹ و ۰۴	۳۵ و ۲۱	۳
۱۹	قلعه جوق	فامنین	زردشت	۱۲۸۴ (۳۴۶)	۴۹ و ۱۵	۳۴ و ۵۷	۴۰
۲۰	اکنلو	کیودرآهنگ	مهربان علیا	۱۸۹۰ (۵۳۶)	۴۸ و ۱۱	۳۵ و ۳۶	۷۳
۲۱	علیصدر	کیودرآهنگ	علی صدر	۱۲۶۰ (۳۵۶)	۴۸ و ۱۸	۳۵ و ۱۸	۴۹

برای آشنایی با پتانسیل‌ها و جاذبه‌های گردشگری روستاهای مورد مطالعه در استان همدان، در جدول ۴ جاذبه‌های گردشگری این روستاها ذکر شده است.

نتایج

سطح‌بندی روستاهای هدف گردشگری استان همدان

در این بخش از مطالعه با بهره‌گیری از فن تصمیم‌گیری چند شاخصه تاپسیس، ۲۱ روستا هدف گردشگری استان همدان بر مبنای ۱۰ مجموعه شاخص (شاخص وضعیت سکونت و طبیعت، شاخص سیاسی و اداری، شاخص آب، برق و گاز، شاخص آموزش، شاخص بهداشتی و درمانی، شاخص بازرگانی و خدماتی،

شاخص فرهنگی و ورزشی، شاخص مخابرات و ارتباطات، شاخص مذهبی و شاخص گردشگری) رتبه‌بندی شدند. در نهایت با توجه به نظرسنجی از کارشناسان و متخصصان حوزه گردشگری روستایی نتایج در مورد روستاهای استان برحسب شاخص‌های عمومی و گردشگری تنظیم و گزارش گردید.

فن تاپسیس شامل هشت گام است که به شرح زیر در پژوهش حاضر مورد استفاده قرار گرفت:

گام اول- تشکیل ماتریس داده‌ها بر اساس m گزینه و n معیار: در جدول ۵ نتایج تشکیل ماتریس بر اساس هر شاخص (m) و تعداد زیر شاخص‌ها (n) نشان داده شده است.

جدول ۳. جاذبه‌های گردشگری روستاهای هدف گردشگری استان همدان

ردیف	شهرستان	نام روستا	جاذبه‌های گردشگری
۱		شهرستانه	بافت معماری سنگی، خانه‌های سنتی خشتی با پوشش کاه‌گلی، ارتفاعات الوند، گیاهان دارویی، چشمه‌سارهای متعدد، ساختار دره‌ای و جنگل‌های طبیعی
۲		کهنوش	بافت سنگی و خشتی پوشش کاه‌گلی، باغات، چشمه‌سارهای متعدد، رودخانه، ساختار دره‌ای و روستای پلکانی، برج قلعه، حمام تاریخی، امامزاده رحمان
۳	تویسرکان	اشتران	بافت یکپارچه سنگی و خشتی همگن، پای کوهی، قلعه‌های اربابی، کتیبه تاریخی، باغات، چشمه‌سارهای متعدد، رودخانه، ساختار دره‌ای، سد خرم‌رود و حمام قلعه
۴		گشانی	بافت معماری خانه‌های دارای ایوان، چشمه‌های متعدد، وجود باغ‌های وسیع، آثار تاریخی و مذهبی همچون مقبره امامزاده ابراهیم و قدمت دیرینه (۵۰۰ سال قدمت)
۵		ویرانی	دارای بافت سنتی خشتی و معماری همگن، پله‌ای و پای کوهی، پل‌های چوبی بر روی رودخانه، ارتفاعات الوند، گیاهان دارویی، چشمه‌سارهای متعدد، رودخانه، باغات آلو، ساختار دره‌ای و جنگل‌های طبیعی
۶	اسدآباد	ملهمدره	بافت یکپارچه خشتی و سنگی همگن، پله‌ای و پای کوهی، کوچه‌های تنگ و باریک شیب‌دار، باغات، چشمه‌سارهای متعدد، ارتفاعات الموقولاخ، رودخانه، ساختار دره‌ای، جنگل‌های طبیعی، گیاهان دارویی، خانه بوم‌گردی
۷		حبشی	بافت یکپارچه خشتی و سنگی، پله‌ای و پای کوهی، کوچه‌های تنگ و باریک شیب‌دار، ساختار دره‌ای باغات، چشمه‌سارهای متعدد، رودخانه، امامزاده پیرسلمان
۸		ورکانه	بافت معماری سنگی، پای کوهی، خانه اربابی، اسطبل پرورش اسب، ارتفاعات الوند، گیاهان دارویی، چشمه‌سارهای متعدد، رودخانه، مناظر و چشم‌اندازهای زیبا، قدمت نسبتاً طولانی و سابقه تاریخی مربوط به اوایل دوره صفوی
۹	همدان	خاکو	بافت یکپارچه سنگی همگن، پله‌ای و پای کوهی، کوچه‌های تنگ و باریک شیب‌دار، ارتفاعات شاه نظر الوند، گیاهان دارویی، چشمه‌سارهای متعدد، رودخانه، باغات، ساختار دره‌ای، مراتع طبیعی
۱۰		سیمین	بافت یکپارچه سنگی همگن، پله‌ای و پای کوهی، شاخص ویژه آن کوچه‌های سبابی سنگی تنگ و باریک شیب‌دار، حمام خزینه قدیمی، ارتفاعات الوند، گیاهان دارویی، چشمه‌سارهای متعدد، رودخانه، مراتع عشایری
۱۱		وفرچین	ارتفاعات الوند، گیاهان دارویی، چشمه‌های متعدد، رودخانه، باغات سیب، سیر و موسیر، امامزاده
۱۲	فامنین	قلعه‌جوق	غار قلعه جوق، نیایشگاه یا پناهگاه شاهکان کوچک ایرانی
۱۳		مانیزان	تاک‌های سرسبز، رودخانه‌های خروشان، منطقه وسیع حفاظت‌شده لشگر، باغ‌های زرین انگور، قلعه و خانه‌های اربابی، شیر و کشمش
۱۴	ملایر	جوراب	دارای بافت یکپارچه سنگی همگن، پله‌ای و پای کوهی خانه‌های سنتی و زیارتگاه
۱۵		پیروز	قنات‌های قدیمی، طبیعت متنوع و گیاهان دارویی، آثار حمام قدیمی و امامزاده دوخواهران، قلعه پری، منطقه حفاظت شده لشکر
۱۶	بهار	حیدره قاضی	معماری و خانه‌های سنتی سنگی، روستای پلکانی، طبیعت بکر و دست‌نخورده، منطقه حفاظت‌شده منابع طبیعی، ارتفاعات الوند، آثار تاریخی با قدمت چند هزارساله، وجود قنات‌های قدیمی و رودهای جاری و تولید محصولات مرغوب کشاورزی
۱۷	نهایوند	فارسبان	طبیعت زیبا، مجاور کوه گرین، سراب‌های متعدد، جنگل‌های طبیعی
۱۸	رزن	کاج	آثار تاریخی مثل برج و باروهای مختلف، قلعه‌های زیباتخت خلیل و برج‌های دیدبانی، امامزاده حسین، قطب قاب‌سازی
۱۹		درجین	امامزاده اظهر بن علی (ع)، کانون گردشگری مذهبی شهر رزن
۲۰	کبودرآهنگ	اکنلو	آزمایشگاه تحقیقاتی بیماری‌های نوپدید مثل طاعون توسط پروفیسور بالتازار، طبیعت بکر
۲۱		علی‌صدر	غار آبی شگفت‌انگیز و نادر قابل قایقرانی

مأخذ: گزارش گردشگری طرح جامع توسعه همدان

جدول ۴. نتایج تشکیل ماتریس بر اساس هر شاخص (m) و تعداد زیر شاخص‌ها (n)

گردشگری	مذهبی	مخابرات ارتباطات	فرهنگی و ورزشی	بازرگانی و خدمات	بهداشتی و درمانی	آموزش	برق، آب و گاز	سیاسی و اداری	سکونت و طبیعت
ملهمدره	۸	۱	۲	۰	۱	۱	۳	۲	۲
حبشی	۵	۱	۲	۰	۳	۳	۴	۲	۲
ویرایی	۴	۲	۲	۰	۲	۳	۳	۱	۲
گشانی	۸	۱	۲	۰	۱	۲	۳	۲	۲
کهنوش	۸	۲	۲	۱	۳	۳	۳	۲	۲
اشتران	۸	۲	۲	۱	۳	۳	۳	۳	۲
شهرستانه	۶	۲	۲	۰	۴	۴	۳	۲	۲
کاج	۳	۱	۴	۱	۳	۳	۳	۰	۱
درجزین	۳	۲	۱	۳	۳	۳	۳	۳	۱
قلعه جوق	۵	۲	۲	۰	۲	۲	۳	۱	۱
اکنلو	۸	۲	۳	۱	۴	۴	۳	۲	۲
علیصدر	۹	۱	۲	۲	۴	۴	۳	۳	۱
مانیزان	۸	۱	۳	۱	۳	۱	۴	۲	۱
جوراب	۶	۲	۴	۲	۵	۳	۴	۲	۱
پری (پیروز)	۶	۲	۱	۰	۱	۰	۴	۱	۲
ورکانه	۸	۲	۱	۱	۲	۳	۴	۲	۲
سیمین	۸	۲	۰	۰	۲	۱	۳	۲	۲
خاکو	۶	۲	۲	۰	۱	۲	۳	۲	۲
و فرجین	۸	۲	۳	۱	۲	۲	۳	۱	۲
فارسبان	۸	۲	۲	۱	۵	۲	۳	۳	۲
حیدره قاضی خانی	۷	۱	۴	۰	۳	۱	۲	۲	۲

گام دوم- استانداردسازی داده‌ها و تشکیل ماتریس استاندارد از طریق رابطه ۱: برای اینکه کلیه متغیرهای به‌کاررفته در ستون ماتریس تصمیم‌گیری، به‌صورت شاخص‌هایی یکسان باشند، به‌طوری‌که به‌راحتی بتوان آن‌ها را باهم مقایسه کرد از بی مقیاس سازی بر اساس رابطه ۱ استفاده شده است.

$$r_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^m a_{ij}^2}} \quad (۱)$$

$$i=1, 2, \dots, m \text{ \& } j=1, 2, \dots, n.$$

گام سوم- تعیین وزن هر یک از معیارها (W_i) و تشکیل ماتریس وزن‌ها (W_n): برای تعیین وزن هر یک از شاخص‌ها و تشکیل ماتریس مربوطه از رابطه ۲ و ۳ استفاده شده است.

$$\sum_{i=1}^n w_i = 1 \quad W_i = \frac{r_i}{\sqrt{\sum_{i=1}^n r_i}} \quad (۲)$$

گام چهارم- تشکیل ماتریس بی‌مقیاس وزن‌ها (V_{ij}) از طریق رابطه

$$V_{ij} = r_{ij} \times W_{n \times n} \quad (۳)$$

از آنجاکه شاخص‌های تعیین شده برای هر یک از روستاهای هدف گردشگری در استان همدان یکسان نیست، بنابراین بر اساس داده‌های پرسشنامه با استفاده از آنتروپی به آن‌ها وزن داده شده است. نتایج حاصل از کاربرد روش آنتروپی نشان می‌دهد بالاترین وزن به مقدار $0/28$ مربوط به شاخص گردشگری و پایین‌ترین وزن به مقدار $0/05$ مربوط به شاخص دارا بودن آب، برق و گاز است.

جدول ۵. استاندارد نمودن داده‌ها و تشکیل ماتریس استاندارد

گردشگری	مذهبی	مخابرات و ارتباطات	فرهنگی و ورزشی	بازرگانی و خدمات	بهداشتی و درمانی	آموزش	برق، آب و گاز	سیاسی و اداری	سکونت و طبیعت
ملهمدره	۰/۲۵۳	۰/۱۲۶	۰/۱۸۱	۰/۰۰۰	۰/۰۷۴	۰/۰۹۵	۰/۲۰۳	۰/۲۱۳	۰/۲۴۶
حبشی	۰/۱۵۸	۰/۱۲۶	۰/۱۸۱	۰/۰۰۰	۰/۲۲۱	۰/۲۸۵	۰/۲۷۰	۰/۲۱۳	۰/۲۴۶
ویرایی	۰/۱۲۷	۰/۲۵۲	۰/۱۸۱	۰/۰۰۰	۰/۲۲۱	۰/۱۹۰	۰/۲۰۳	۰/۱۰۷	۰/۲۴۶
گشانی	۰/۲۵۳	۰/۱۲۶	۰/۱۸۱	۰/۰۰۰	۰/۱۴۷	۰/۰۹۵	۰/۲۰۳	۰/۲۱۳	۰/۲۴۶
کهنوش	۰/۲۵۳	۰/۲۵۲	۰/۱۸۱	۰/۲۰۰	۰/۲۲۱	۰/۲۸۵	۰/۳۷۸	۰/۲۱۳	۰/۲۴۶
اشتران	۰/۲۵۳	۰/۲۵۲	۰/۱۸۱	۰/۲۰۰	۰/۲۲۱	۰/۲۸۵	۰/۳۷۸	۰/۳۲۰	۰/۲۴۶
شهرستانه	۰/۱۹۰	۰/۲۵۲	۰/۱۸۱	۰/۰۰۰	۰/۲۹۵	۰/۲۸۵	۰/۲۰۳	۰/۲۱۳	۰/۲۴۶
کاج	۰/۰۹۵	۰/۱۲۶	۰/۳۶۲	۰/۲۰۰	۰/۲۲۱	۰/۰۹۵	۰/۲۰۳	۰/۰۰۰	۰/۱۲۳
درجزین	۰/۰۹۵	۰/۲۵۲	۰/۰۹۱	۰/۰۰۰	۰/۲۲۱	۰/۲۸۵	۰/۲۰۳	۰/۳۲۰	۰/۱۲۳
قلعه جوق	۰/۱۵۸	۰/۲۵۲	۰/۱۸۱	۰/۰۰۰	۰/۱۴۷	۰/۱۹۰	۰/۲۰۳	۰/۱۰۷	۰/۱۲۳
اکتلو	۰/۲۵۳	۰/۲۵۲	۰/۳۷۲	۰/۲۰۰	۰/۲۹۵	۰/۲۸۵	۰/۲۰۳	۰/۲۱۳	۰/۲۴۶
علیصدر	۰/۲۸۵	۰/۱۲۶	۰/۱۸۱	۰/۴۰۰	۰/۲۹۵	۰/۱۹۰	۰/۳۷۸	۰/۳۲۰	۰/۱۲۳
مانیزان	۰/۲۵۳	۰/۱۲۶	۰/۲۷۲	۰/۲۰۰	۰/۰۷۴	۰/۲۸۵	۰/۲۷۰	۰/۲۱۳	۰/۱۲۳
جوراب	۰/۱۹۰	۰/۲۵۲	۰/۳۶۲	۰/۴۰۰	۰/۳۶۹	۰/۲۸۵	۰/۳۷۸	۰/۲۱۳	۰/۱۲۳
پری (پیروز)	۰/۱۹۰	۰/۲۵۲	۰/۰۹۱	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۹۵	۰/۲۷۰	۰/۱۰۷	۰/۲۴۶
ورکانه	۰/۲۵۳	۰/۲۵۲	۰/۰۹۱	۰/۲۰۰	۰/۱۴۷	۰/۲۸۵	۰/۳۷۸	۰/۲۷۰	۰/۲۴۶
سیمین	۰/۲۵۳	۰/۲۵۲	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۱۴۷	۰/۰۹۵	۰/۲۰۳	۰/۲۱۳	۰/۲۴۶
خاکو	۰/۱۹۰	۰/۲۵۲	۰/۱۸۱	۰/۰۰۰	۰/۰۷۴	۰/۱۹۰	۰/۲۰۳	۰/۲۱۳	۰/۲۴۶
و فرجین	۰/۲۵۳	۰/۲۵۲	۰/۲۷۲	۰/۲۰۰	۰/۱۴۷	۰/۱۹۰	۰/۲۰۳	۰/۱۰۷	۰/۲۴۶
فارسبان	۰/۲۵۳	۰/۲۵۲	۰/۱۸۱	۰/۲۰۰	۰/۳۶۹	۰/۱۹۰	۰/۳۷۸	۰/۳۲۰	۰/۲۴۶
حیدره قاضی خانی	۰/۲۲۲	۰/۱۲۶	۰/۳۶۲	۰/۰۰۰	۰/۲۲۱	۰/۰۹۵	۰/۱۳۵	۰/۲۱۳	۰/۲۴۶

گام پنجم- تعیین ایدئال مثبت A^+ (بالاترین عملکرد در هر

شاخص) و ایدئال منفی A^- (پایین ترین عملکرد در هر شاخص) (۷)

$$d_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^-)^2}, j = 1, 2, \dots, m$$
 فاصله از حالت

ایدئال: di^- مقادیر محاسبه شده برای میزان ایدئال مثبت و ایدئال منفی

آورده شده است. گام هفتم: تعیین ضریب نزدیکی نسبی گزینه i ام (C_i) به

$$A^+ = \{(\max_j v_{ij} | j \in J^+), (\min_j v_{ij} | j \in J^-)\} = \{v_j^+ | j = 1, 2, \dots, m\} \quad (۴)$$

راه حل ایدئال از طریق رابطه ۸:

$$C_i^o = \frac{d_i^-}{d_i^- + d_i^+}, i = 1, 2, \dots, n \quad (۸)$$

$$A^- = \{(\min_j v_{ij} | j \in J^+), (\max_j v_{ij} | j \in J^-)\} = \{v_j^- | j = 1, 2, \dots, m\} \quad (۵)$$

گام ششم- محاسبه فاصله از راهبرد ایدئال و راهبرد غیر

گام هشتم: رتبه بندی گزینه‌ها بر اساس میزان CL که این

ایدئال از طریق روابط ۶ و ۷ به دست آمده است

میزان بین صفر و یک در نوسان است.

$$d_i^+ = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^+)^2}, j = 1, 2, \dots, m \quad (۶)$$

فاصله از حالت

جدول ۷. تشکیل ماتریس بی مقیاس وزن‌ها

گردشگری	مذهبی	مخابرات و ارتباطات	فرهنگی و ورزشی	بازرگانی و خدمات	بهداشتی و درمانی	آموزش	برق، آب و گاز	سیاسی و اداری	سکونت و طبیعت
ملهمدره	۰/۰۰۲	۰/۰۰۹	۰/۰۰۰	۰/۰۰۴	۰/۰۰۳	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۹	۰/۰۰۴
حبشی	۰/۰۰۲	۰/۰۰۹	۰/۰۰۰	۰/۰۱۳	۰/۰۱۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۹	۰/۰۰۴
ویرایی	۰/۰۰۵	۰/۰۰۹	۰/۰۰۰	۰/۰۱۳	۰/۰۰۶	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۴	۰/۰۰۴
گشانی	۰/۰۰۲	۰/۰۰۹	۰/۰۰۰	۰/۰۰۸	۰/۰۰۳	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۹	۰/۰۰۴
کهنوش	۰/۰۰۵	۰/۰۰۹	۰/۰۱۵	۰/۰۱۳	۰/۰۱۰	۰/۰۱۲	۰/۰۰۱	۰/۰۰۹	۰/۰۰۴
اشتران	۰/۰۰۵	۰/۰۰۹	۰/۰۱۵	۰/۰۱۳	۰/۰۱۰	۰/۰۱۲	۰/۰۰۱	۰/۰۱۳	۰/۰۰۴
شهرستانه	۰/۰۰۵	۰/۰۰۹	۰/۰۰۰	۰/۰۱۷	۰/۰۱۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۹	۰/۰۰۴
کاج	۰/۰۰۲	۰/۰۱۹	۰/۰۱۵	۰/۰۱۳	۰/۰۰۳	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	۰/۰۰۲
درجزین	۰/۰۰۵	۰/۰۰۵	۰/۰۴۶	۰/۰۱۳	۰/۰۱۰	۰/۰۱۲	۰/۰۰۱	۰/۰۱۳	۰/۰۰۲
قلعه جوق	۰/۰۰۵	۰/۰۰۹	۰/۰۰۰	۰/۰۰۸	۰/۰۰۶	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۴	۰/۰۰۲
اکتلو	۰/۰۰۵	۰/۰۱۴	۰/۰۱۵	۰/۰۱۷	۰/۰۱۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۹	۰/۰۰۴
علیصدر	۰/۰۰۲	۰/۰۰۹	۰/۰۳۰	۰/۰۱۷	۰/۰۰۶	۰/۰۱۲	۰/۰۰۱	۰/۰۱۳	۰/۰۰۲
مانیزان	۰/۰۰۲	۰/۰۱۴	۰/۰۱۵	۰/۰۰۴	۰/۰۱۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۹	۰/۰۰۲
چوراب	۰/۰۰۵	۰/۰۱۹	۰/۰۳۰	۰/۰۲۱	۰/۰۱۰	۰/۰۱۲	۰/۰۰۱	۰/۰۰۹	۰/۰۰۲
پری (پیروز)	۰/۰۰۵	۰/۰۰۵	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۳	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۴	۰/۰۰۴
ورکانه	۰/۰۰۵	۰/۰۰۵	۰/۰۱۵	۰/۰۰۸	۰/۰۱۰	۰/۰۱۲	۰/۰۰۱	۰/۰۰۹	۰/۰۰۴
سیمین	۰/۰۰۵	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۸	۰/۰۰۳	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۹	۰/۰۰۴
خاکو	۰/۰۰۵	۰/۰۰۹	۰/۰۰۰	۰/۰۰۴	۰/۰۰۶	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۹	۰/۰۰۴
و فرجین	۰/۰۰۵	۰/۰۱۴	۰/۰۱۵	۰/۰۰۸	۰/۰۰۶	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۴	۰/۰۰۴
فارسبان	۰/۰۰۵	۰/۰۰۹	۰/۰۱۵	۰/۰۲۱	۰/۰۰۶	۰/۰۱۲	۰/۰۰۱	۰/۰۱۳	۰/۰۰۴
حیدره قاضی خانی	۰/۰۰۲	۰/۰۱۹	۰/۰۰۰	۰/۰۱۳	۰/۰۰۳	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۹	۰/۰۰۴

جدول ۸. تعیین وزن شاخص‌های روستاهای هدف گردشگری استان همدان

شاخص	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10
وزن	۰/۰۱۶	۰/۰۴۲	۰/۰۰۵	۰/۰۳۱	۰/۰۳۴	۰/۰۵۸	۰/۰۷۶	۰/۰۵۱	۰/۰۱۸	۰/۲۸۱

جدول ۹. مقادیر محاسبه شده برای میزان ایدئال مثبت و ایدئال

گردشگری	مذهبی	مخابرات و ارتباطات	فرهنگی و ورزشی	بازرگانی و خدمات	بهداشتی و درمانی	آموزش	برق، آب و گاز	سیاسی و اداری	سکونت و طبیعت
ایدئال مثبت	۰/۰۰۵	۰/۰۱۹	۰/۰۴۶	۰/۰۲۱	۰/۰۱۰	۰/۰۱۲	۰/۰۰۱	۰/۰۱۳	۰/۰۰۴
ایدئال منفی	۰/۰۰۲	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۳	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	۰/۰۰۲

موردبررسی است. زیاری و همکاران (۱۳۸۹) تقسیم‌بندی مناسبی در این زمینه ارائه داده‌اند به این صورت که مقادیر بین صفر تا ۰/۲ وضعیت بسیار نامناسب، مقادیر بین ۰/۲ تا ۰/۴ وضعیت نامناسب، مقادیری بین ۰/۴ تا ۰/۶ در وضعیت متوسط، مقادیر بین ۰/۶ تا ۰/۸ در وضعیت مناسب، و مقادیر بزرگ‌تر از

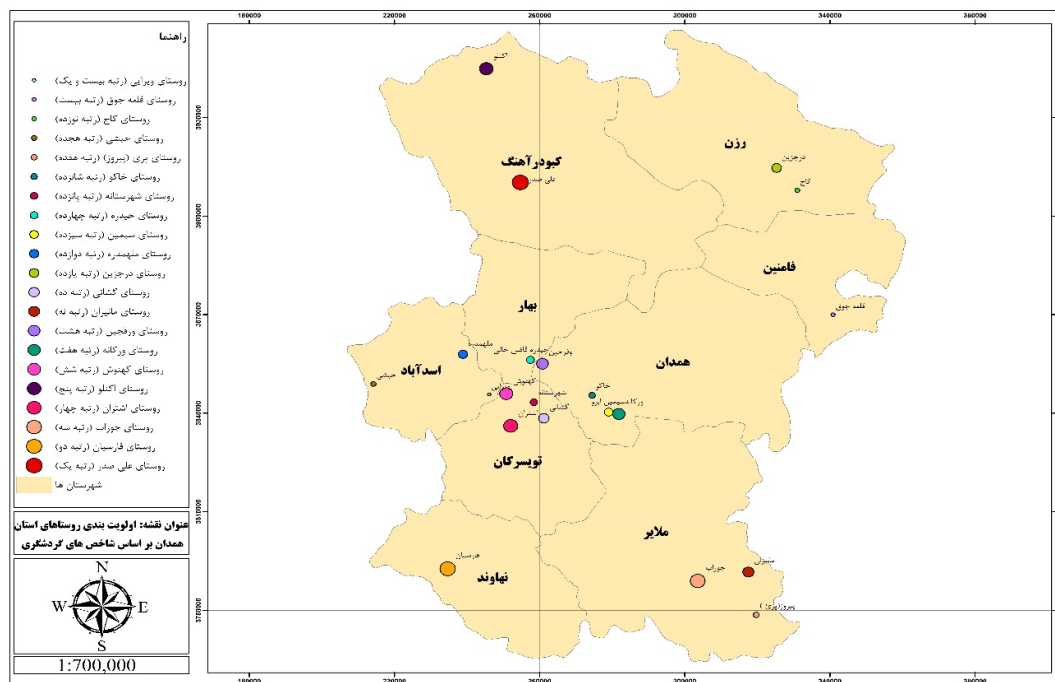
سطح‌بندی یا رتبه‌بندی روستاهای هدف گردشگری بر اساس میزان بدست آمده از رابطه ۸ صورت می‌پذیرد. همان‌طور که اشاره شد این مقدار بین صفر و یک در نوسان بوده و هر چه مقدار به‌دست‌آمده برای یک روستا به عدد یک نزدیک‌تر باشد نشان‌دهنده وضعیت نسبی مناسب‌تر آن روستا از نظر شاخص‌های

۰/۸ وضعیت بسیار مناسب را نشان می‌دهند. بر این اساس، مقادیر به‌دست‌آمده برای هر یک از روستاهای هدف گردشگری مورد مطالعه (جدول ۱۰) نشان داد که از بین روستاهای مورد مطالعه، روستای «علی‌صدر» با $(CL+=0/780)$ ، روستای «فارسبان» $(CL+=0/626)$ ، روستای «جوراب» $(CL+=0/625)$ و روستای «اشتران» با $(CL+=0/609)$ در اولویت‌های اول تا چهارم از نظر برخورداری از شاخص‌های گردشگری مورد مطالعه قرار گرفتند. این روستاها طبیعت بکر و زیبایی داشتند که از این جهت یافته‌های قلی‌زاده و کاوسی‌کلاشمی (۱۳۹۸)؛ مبنی بر اینکه ویژگی‌های طبیعی بیشترین اهمیت را در انتخاب

به‌عنوان روستای هدف گردشگری دارند؛ تأیید گردید. به عبارت دیگر این چهار روستا از نظر شرایط مساعد و زمینه‌های مورد نیاز برای گردشگری روستایی نسبت به دیگر روستاهای مورد مطالعه وضعیت مناسب‌تری داشتند. در واقع، برخورداری از روستاهای شناخته‌شده‌تر از زیرساخت‌های بهتر باعث شده اولویت بالاتری پیدا کنند که سازگار با یافته‌های عینالی و همکاران (۱۳۹۶) است. در اولویت‌های آخر روستاهای «ویرایی» $(CL+=0/223)$ ، «قلعه جوق» $(CL+=0/268)$ و «کاج» $(CL+=0/295)$ قرار گرفتند.

جدول ۱۰. نزدیکی نسبی هر یک از روستاهای مورد مطالعه به وضعیت ایدئال (امتیاز نهایی)

روستا	رتبه	CL	-d	+d
ملهمدره	۱۲	۰/۴۷۱	۰/۰۴۷	۰/۰۵۲
حبشی	۱۸	۰/۳۰۳	۰/۰۲۶	۰/۰۶۱
ویرایی	۲۱	۰/۲۲۳	۰/۰۱۹	۰/۰۶۷
گشانی	۱۰	۰/۴۸۰	۰/۰۴۷	۰/۰۵۱
کهنوش	۶	۰/۶۰۳	۰/۰۵۲	۰/۰۳۴
اشتران	۴	۰/۶۰۹	۰/۰۵۳	۰/۰۳۴
شهرستانه	۱۵	۰/۳۸۷	۰/۰۳۵	۰/۰۵۵
کاج	۱۹	۰/۲۹۵	۰/۰۲۷	۰/۰۶۵
درجزین	۱۱	۰/۴۷۹	۰/۰۵۱	۰/۰۵۶
قلعه جوق	۲۰	۰/۲۶۸	۰/۰۲۳	۰/۰۶۲
اکنلو	۵	۰/۶۰۵	۰/۰۵۳	۰/۰۳۵
علی‌صدر	۱	۰/۷۸۰	۰/۰۶۷	۰/۰۱۹
مانیزان	۹	۰/۵۶۷	۰/۰۵۰	۰/۰۳۸
جوراب	۳	۰/۶۲۵	۰/۰۵۲	۰/۰۳۱
پری (پیروز)	۱۷	۰/۳۱۲	۰/۰۲۸	۰/۰۶۱
ورکانه	۷	۰/۵۷۷	۰/۰۵۱	۰/۰۳۷
سیمین	۱۳	۰/۴۶۴	۰/۰۴۶	۰/۰۵۴
خاکو	۱۶	۰/۳۴۴	۰/۰۳۰	۰/۰۵۸
و فرجین	۸	۰/۵۷۱	۰/۰۵۰	۰/۰۳۸
فارسبان	۲	۰/۶۲۶	۰/۰۵۶	۰/۰۳۳
حیدره	۱۴	۰/۴۵۵	۰/۰۴۳	۰/۰۵۲
قاضی خانی				

شکل ۳. نقشه اولویت‌بندی روستاهای هدف گردشگری استان همدان بر اساس شاخص‌های گردشگری

آمد که نشان می‌دهد شهرستان توپسرکان در مجموع در خوشه گردشگری اول قرار گرفته و بعد از آن همدان و ملایر قرار می‌گیرند. بنابراین می‌توان پیشنهاد کرد که مسئولین استان، تمرکز فعالیت‌های گوناگون تولیدی و خدماتی را بر اساس این خوشه‌ها در حوزه گردشگری اعمال نمایند. سایر نتایج در جدول ۳ آورده شده است.

در شکل ۴ نقشه سطح‌بندی شهرستان‌های پتانسیل خوشه‌های گردشگری روستایی استان همدان بر اساس ترسیم نقشه جی‌آی‌اس نشان داده شده است.

نتیجه‌گیری

نتایج نشان داد که از بین روستاهای مورد مطالعه، روستاهایی «علی‌صدر و اکنلو» از شهرستان کبودرآهنگ، روستای «فارسبان» از شهرستان نهاوند، روستای «جواب» از شهرستان ملایر، روستای «اشتران و کهنوش» از شهرستان توپسرکان از نظر نزدیکی به شرایط ایدئال و دارا بودن شاخص‌های مطلوب

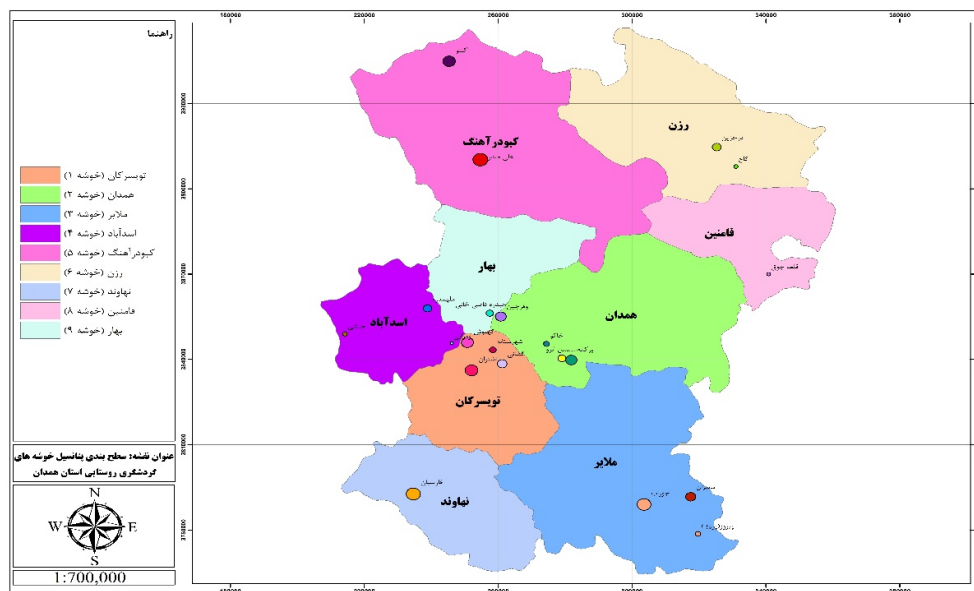
سطح‌بندی شهرستان‌های دارای روستای هدف گردشگری استان همدان

در نهایت با توجه به تئوری خوشه که توسط سازمان توسعه صنعتی ملل متحد بیان شده و نشان‌دهنده تمرکز فعالیت‌های گوناگون بر روی یک مکان جغرافیایی خاص است می‌توان شهرستان‌های استان را جهت معرفی خوشه‌های گردشگری، برحسب تعداد روستاهای گردشگری هر شهرستان، شناسایی و معرفی کرد. در اینجا تعیین خوشه‌ها بر اساس تمرکز جغرافیایی (تعداد روستاهای گردشگری) و امتیاز به‌دست‌آمده برای هر یک از روستاها در طی اولویت‌بندی تاپسیس صورت گرفت. به این صورت که مجموع امتیاز به‌دست‌آمده از مرحله قبل برای هر روستا در هر شهرستان محاسبه گردید تا خوشه‌های مناسب گردشگری در هر شهرستان شناسایی شوند. به‌طور مثال در شهرستان توپسرکان که تعداد ۴ روستای هدف گردشگری وجود دارد مجموع اولویت‌های ۴ روستا عدد ۳۵ بود ولی این عدد برای روستاهای هدف گردشگری شهرستان همدان عدد ۴۴ به دست

گردشگری در اولویت‌های اول تا ششم قرار گرفتند. مورد نیاز برای توسعه خوشه گردشگری روستایی نسبت به دیگر روستاهای مورد مطالعه در وضعیت بهتری قرار دارند.

جدول ۱۲. سطح‌بندی شهرستان‌های دارای روستای هدف گردشگری استان همدان

خوشه	شهرستان	روستاها	تعداد روستا	مجموع اولویت‌ها برحسب تاپسیس
۱	تویسرکان	اشتران-شهرستانه-کهنوش-کشانی	۴	۳۵
۲	همدان	خاکو-سیمین-مرکانه-وفرچین	۴	۴۴
۳	ملایر	مانیزان-جوراب-پیروز (پری)	۳	۲۹
۴	اسدآباد	ویرایی-مله‌مدره-حیسی	۳	۵۱
۵	کیودرآهنگ	اکنلو-علی صدر	۲	۶
۶	رزن	کاج-درجین	۲	۳۰
۷	نهایوند	فارسیان	۱	۲
۸	فامنین	قلعه جوق	۱	۱۱
۹	بهار	حیدره دارالامام	۱	۱۴

شکل ۴. نقشه سطح‌بندی شهرستان‌های پتانسیل خوشه‌های گردشگری روستایی استان همدان

قرار گرفتند بنابراین پیشنهاد می‌شود در برنامه‌ریزی‌های استانی و برای نزدیک کردن این روستاهای هدف گردشگری برنامه‌ریزی‌های لازم به‌ویژه در زمینه شاخص‌های فرهنگی و ورزشی، بهداشتی و درمانی، وضعیت آموزشی، وضعیت سیاسی و اداری به عمل آید. نتایج همچنین نشان داد از نظر شهرستان‌های دارای پتانسیل خوشه‌های گردشگری روستایی به ترتیب

بنابراین پیشنهاد می‌شود در زمینه‌ی ایجاد کسب‌وکارهای مرتبط با گردشگری از قبیل خانه‌های بوم‌گردی، اقامتگاه‌های گردشگری، و صنایع‌دستی در اولویت قرار بگیرند. از طرف دیگر با توجه به اینکه روستای «ویرایی» از شهرستان اسدآباد، روستای «قلعه جوق» از شهرستان فامنین و روستای «کاج» از شهرستان رزن از نظر نزدیکی به شرایط ایدئال در پله‌های آخر

گردشگری روستایی در برنامه ششم توسعه به این محور هدایت شود اگر قرار است که تمرکز سرمایه‌گذاری‌ها در نهایت باعث افزایش بهره‌وری شود.

قردانی

این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی بوده و اعتبارات آن توسط استانداری همدان - دفتر امور روستایی و شوراهای تامین شده است. نویسندگان بدین وسیله مراتب تشکر و قدردانی خود را ابراز می نمایند.

شهرستان‌های تویسرکان، همدان، ملایر دارای شرایط مساعدتری هستند و شهرستان‌های نهاوند، فامنین و بهار از نظر خوشه‌های گردشگری دارای روستاهای گردشگری کمتری هستند و از این نظر نیاز به توجه بیشتر و برنامه‌ریزی در جهت شناسایی ظرفیت‌ها و استعدادهای گردشگری هستند. با توجه به اینکه دو شهرستان تویسرکان و همدان در اولویت‌های اصلی هدف گردشگری قرار گرفتند پیشنهاد می‌شود محور گردشگری همدان - تویسرکان از طریق جاده گنج‌نامه به‌عنوان محور یا خوشه توسعه گردشگری در استان همدان شناسایی و معرفی گردد. از این رو لازم است فعالیت‌ها و سرمایه‌گذاری‌های توسعه

منابع

فصلنامه علمی - پژوهشی و بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران دوره جدید، ۱۳ (۴۷): ۲۵۲-۲۳۱. خوش نظر، م.، رحیمی، ر.، تقدیسی، ا. ۱۳۹۱. ارزیابی اولویت‌های سرمایه‌گذاری در مناطق نمونه گردشگری شهرستان سمیرم، دو فصلنامه مطالعات گردشگری، ۲(۳): ۴۵-۲۴. شادی، م.ع.؛ مهدوی حاجیلویی، م. و عزتی، ع. ۱۳۹۵. تدوین شاخص‌های روستاهای هدف گردشگری ایران و ارزیابی آن‌ها (مطالعه موردی روستاهای نمونه استان سمنان). نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۹ (۱): ۹۷-۷۱. شرفی، ح.؛ جعفری، م. و قاسمی، م. ۱۳۹۶. ماهیت سطح‌بندی زیرساخت‌های گردشگری روستایی با استفاده از رویکرد رافست (مطالعه موردی: دهستان‌های شهرستان کرمان). مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، ۱۵ (۱): ۱۲۱-۱۰۱. عینالی، ج.، رومیانی، ا.، اسماعیلی، آ. ۱۳۹۶. شناسایی و اولویت‌بندی جاذبه‌های گردشگری در راستای توسعه منطقه‌ای با استفاده از مدل تاپسیس و ویکور، مطالعه موردی: استان کردستان. راهبردهای توسعه روستایی، ۴(۲): ۱۹۵-۲۱۲.

ایمانی، ب. و ارشدی، ع. ۱۳۹۶. اولویت‌بندی و سطح‌بندی روستاهای هدف گردشگری (مطالعه موردی شهرستان مشکین‌شهر). فصلنامه فضای گردشگری، ۶(۲۴): ۵۵-۳۷. باسره، ه. ۱۳۹۶. ارزیابی و اولویت‌بندی روستاهای هدف گردشگری مطالعه موردی (شهرستان کرج). پایان‌نامه کارشناسی ارشد اکوتوریسم، دانشگاه کاشان، دانشکده منابع طبیعی و علوم زمین، گروه جغرافیا و اکوتوریسم. حسام، م.، کریمی، ه. ۱۳۹۵. ارزیابی و اولویت‌بندی مقصدهای گردشگری بر اساس ارزش ویژه برند از دیدگاه گردشگران (مطالعه موردی: شهرستان‌های استان گیلان)، فصلنامه علمی - پژوهشی و بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران، دوره جدید، ۱۴ (۴۹): ۳۵۵-۳۳۷. حیدری سورشجانی، ر.، کیانی سلمی، ص.، باسره، ه. ۱۳۹۷. ارزیابی و اولویت‌بندی روستاهای هدف گردشگری با استفاده از فنون تصمیم‌گیری چندمعیاره. فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، ۱۳ (۴۳): ۱۴۰-۱۰۱. خادم الحسینی، ا.، قریب ممبئی، ق.، رحمتی، ص. ۱۳۹۴. سطح‌بندی مناطق نمونه گردشگری استان خوزستان، جغرافیا،

- County). *Journal of Research and Rural Planning*, 9(3), 53-69.
- Nastran, M. Hassanzadeh, M. M., Kohzadi, E. 2015 Analysis and classification of tourism potential kohgilooeye va boyerahmad province using multivariate model, TOPSIS. National Conference on Tourism & Sustainable Development, Hamedan Azad University, 22& 23, jun, 2011.
- Paris, C. 2006. Multiple "homes", dwelling, hypermobility, and emergent transnational second home ownership in ENHR Conference—Housing in an expanding Europe: Theory, policy, participation and implementation. Retrieved from http://enhr2006ljubljanauirs.si/publish/-W24_Paris.Pdf
- Sadat Shahzeidi, S., Pourkhosravani, M., Mahmoudi Mohammad Abadi, T. 2019. Evaluation and Prioritization of Tourism Sites in Koohbanan City In Order To Develop Tourism in Iran. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 25 (2): 334-348.
- Shamaeii, A., Mosavand, J. 2011 Classification of cities of Isfahan province in view point of Tourism infrastructure by using TOPSIS and AHP models, *Journal of Urban Regional Studies and Research Journal*, Esfahan, 3 Year, NO. 10, PP 23-40.
- Stetic, S., Simicevic, D., Stanic, S. 2012. The role of sustainable development in the management of rural tourism destinations. *Journal of Settlements and Spatial Planning*, 1, 131-137.
- Vázquez, D. L. T., Trechera, H., Morales, F. 2012. Rural tourism as an alternative to the development for rural areas and the creation of employment. *International Journal of Humanities and Social Science*, 2(20), 162-174.
- قاسمی، ع.، نوابخش، م. و کردوانی، پ. ۱۳۹۶. اولویت‌بندی مقاصد گردشگری پیرامونی کلان‌شهرها مورد حومه‌های بیلاقی شمال تهران. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۶ (۲): ۱۸۷-۱۷۳.
- قلی‌زاده، ف.، کاوسی‌کلاشمی، م. ۱۳۹۸. شناسایی و اولویت‌بندی روستاهای دارای جاذبه گردشگری در شهرستان لاهیجان. راهبردهای توسعه روستایی، ۶ (۳)، ۳۱۷-۲۹۹.
- Alibaygi, A., Aazami, M., Pouya, M., Borzu, G. 2012. Multifunctionality of Iran's Agriculture: A researchers' perspective. *African Journal of Agricultural Research*, 7(12), 1889-1892.
- Byrd, E. T., Bosley, H. E., & Dronberger, M. G. 2009. Comparisons of stakeholder perceptions of tourism impacts in rural eastern North Carolina. *Tourism Management*, 30(5), 693-703.
- Castellani, V., Sala, S., Pitea, D. 2008. A new method for tourism carrying capacity assessment. *Ecosystems and Sustainable Development VI. WIT Transactions on Ecology and the Environment*, 106, 365-374.
- Gartner, W. C. 2004. Rural tourism development in the USA. *International Journal of Tourism Research*, 6(3), 151-164.
- Hara, T. 2008. Quantitative tourism industry analysis: Introduction to input/output, social accounting matrix modeling and tourism satellite accounts. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Liu, C. Z. 2010. Rural development and rural tourism in Taiwan. *Asian Journal of Arts and Sciences*, 1(2), 211-227.
- Movahedi, R., Zolikhahi Sayar, L., Pouya, M., Aeni, G., & Bahadori, M. 2020. Factors Affecting Rural Tourism Cluster Development (Case Study: Ashtaran Village, Touyserkan

Cluster Identification of Eco-Tourism Target Villages of Hamedan, Iran

Reza Movahedi¹ and Mehrdad Pouya^{2*}

Submitted: 2 October 2020

Accepted: 18 December 2021

Abstract

In order to achieve economic development in the country, it is necessary to take advantage of all economic capabilities in various sectors. Development through rural tourism has recently made its way into the economic and industrial policies of countries around the world. For this reason, the present study dealt with zoning of the tourism target villages in Hamedan province. Based on this goal, 21 villages as tourism targets in Hamedan province were examined according to 10 criteria including environmental, political-administrative, water, electricity and gas, education and health, trade and services, cultural and sports, telecommunications, and religious and tourism indicators. TOPSIS technique was used to measure the level of the villages. The results showed that among the villages, Ali Sadr ($CL^+ = 0.780$), Faresban ($CL^+ = 0.626$), Jourab ($CL^+ = 0.625$) and Ashtran ($CL^+ = 0.609$) ranked as the first to fourth priorities in terms of tourism indicators. The results showed that according to the number and ranking of tourism villages in each city, Tuyserkan, Hamedan and Malayer cities were in the first to third tourist clusters, respectively. The Hamedan-Tuyserkan road was recommended to be regarded as the ecotourism cluster by redirecting future investment and infrastructure.

Keywords: Tourism Development, Target Villages, Hamedan, TOPSIS Technique, zoning.

1- Associate Professor, Agricultural Extension and Education Dept., Faculty of Agriculture, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran

2- Assistant Professor, Agricultural Extension and Education Dept., Faculty of Agriculture, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran

(*-Corresponding: Email: mehrdadpouya@yahoo.com)

DOI: 10.22048/rdsj.2022.251002.1879